

Educational Needs in the Sphere of Addictology in Georgia

KIRTADZE, I.¹, OTIASHVILI, D.¹, JAVAKHISHVILI, D. J.²

¹ Addiction Research Centre, Alternative Georgia, Tbilisi

² Global Initiative on Psychiatry, Regional Centre in Tbilisi, Georgia

Citation: Kirtadze, I., Otiashvili, D., Javakhishvili, D. J. (2011). Analýza potřeb v oblasti adiktologického vzdělávání v Gruzii. *Adiktologie*, (11)1, 52–60.

AIM: *The purpose of the analysis provided here is to assess drug education needs in Georgia and, specifically, to reveal the gaps on the different levels of the system of education (public schools, universities' relevant Bachelor's and Master's courses, the system of lifelong education for teachers, school psychologists, addictologists, journalists, etc.), as well as in the service-providing organizations. Besides assessing and identifying the drug education needs, the report proposes a set of recommendations focused on responding to the needs that are revealed.*

METHODOLOGY: *The report is based on the results of research that included a desk review of the structure of the education system and the current international regulations and standards in place, as well as a review of the system for the provision of services. In-depth interviews were conducted with teachers and faculty members working in the education system and staff members of the related services. The data collection was performed in March–April 2010.* **CONCLUSIONS:** *The study reveals that there is a lack of trained professionals in the field of addictology in the country; this is especially true regarding managers, physicians, psychologists, lawyers and social workers engaged in the drug healthcare field. The study also reveals that there are no mechanisms of addictology education in place in the country. Study programmes (with different formats, scales and frames) should be developed in all the segments of the system of education in Georgia.*

KEY WORDS: GEORGIA – NEEDS ASSESSMENT – EDUCATIONAL SYSTEM – LIFELONG EDUCATION – DRUG USE – DRUG POLICY

Submitted: 23 / FEBRUARY / 2011

Accepted: 11 / MARCH / 2011

Translation from English: David Záleský

Grant support: 8th Programme for Support of Collaboration with Universities in Georgia, Czech Ministry of Education, Project. No. 610-09-237770

Address for correspondence: Irma Kirtadze / irma@altgeorgia.ge / Addiction Research Center, Alternative Georgia, 14a Nutsbidze Street, Office 2, 0177 Tbilisi, Georgia

Analýza potřeb v oblasti adiktologického vzdělávání v Gruzii

KIRTADZE, I.¹, OTIASHVILI, D.¹, JAVAKHISHVILI, D. J.²

¹ Centrum výzkumu závislostí, Unie Alternative Georgia, Tbilisi,

² Global Initiative on Psychiatry, Regionální centrum v Tbilisi, Gruzie

Citace: Kirtadze, I., Otiashvili, D., Javakhishvili, D. J. (2011). Analýza potřeb v oblasti adiktologického vzdělávání v Gruzii. *Adiktologie*, (11)1, 52–60.

CÍLE: Účelem této práce je analýza vzdělávacích potřeb v oblasti drogové problematiky v Gruzii a zjištění mezer v gruzínském vzdělávacím systému na různých úrovních (veřejné školy, univerzity, příslušná bakalářská a magisterská studia, systém celoživotního vzdělávání učitelů, školních psychologů, adiktologů, žurnalistů apod.) i v servisních organizacích. Kromě analýzy a určení vzdělávacích potřeb v oblasti drogové problematiky navrhuje zpráva i řadu doporučení, která reagují na zjištěné potřeby. **METODOLOGIE:** Zpráva se opírá o výsledky výzkumu, který zahrnoval přehled struktury vzdělávacího systému, aktuálně platných mezinárodních směrnic a norem a zhodnocení systému poskytování služeb. Byly vedeny hloubkové rozhovory s pedagogy a dalšími účastníky vzdělávacího systému i s pracovníky příslušných servisních organizací. Sběr dat probíhal v březnu a dubnu 2010. **ZÁVĚRY:** Studie zjišťuje celostátní nedostatek vyškolených profesionálů v oboru adiktologie, což platí hlavně pro manažery, lékaře, psychology, právníky a sociální pracovníky zapojené do zdravotní péče v oblasti drogové problematiky. Studie taktéž zjišťuje, že v zemi neexistují žádná pravidla pro adiktologické vzdělávání. Pro všechny dílčí segmenty gruzínského vzdělávacího systému je zapotřebí připravit studijní programy (různých formátů, rozsahu a uspořádání).

KLÍČOVÁ SLOVA: GRUZIE – ANALÝZA POTŘEB – VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM – CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ – UŽÍVÁNÍ DROG – PROTIDROGOVÁ POLITIKA

Došlo do redakce: 23 / ÚNOR / 2011

Přijato k tisku: 11 / BŘEZEN / 2011

Překlad z angličtiny: David Záleský

Grantová podpora: 8. rozvojový program MŠMT ČR: Cílený rozvoj spolupráce v oblasti VŠ vzdělávání ve zdravotnických oborech mezi 1. LF UK Praha a pracovišti v Gruzii, projekt č. 610-09-237770

Korespondenční adresa: Irma Kirtadze / irma@altgeorgia.ge / Addiction Research Center, Alternative Georgia, 14a Nutsbidze Street, Office 2, 0177 Tbilisi, Georgia

● 1 ÚVOD

Obor adiktologie se v Gruzii rozvíjí od počátku 90. let 20. století, kdy země získala nezávislost. V roce 1992 se adiktologie (v té době známá pod ruským názvem „narkologie“ – termín budeme používat i v tomto materiálu) oddělila od psychiatrie jakožto nezávislý multidisciplinární obor. Její samostatnost symbolicky potvrdilo založení speciálního vědeckého institutu. Od konce 90. let se na scéně objevují nevládní organizace, které se v rámci drogové problematiky soustřeďují na primární prevenci, harm reduction a protidrogovou politiku. Příslušná legislativa byla parlamentem Gruzie přijata na počátku nového tisíciletí (v letech 2002–2003). Postupně vzniklo několik nestátních klinik, v současnosti funguje pět takových zařízení poskytujících detoxikaci a krátkodobou psychologickou podporu drogově závislým, pomalu se rozvíjely i služby zaměřené na harm reduction, dnes kromě programů výměny jehel funguje i dobře rozvinutá celostátní síť služeb dobrovolného testování a poradenství, v neposlední řadě i programy substituční léčby závislosti na nelegálních opiátech s použitím metadonu a experimentálně i buprenorfinu, které jsou teprve v počátcích, ale pomalu si získávají své místo.

Přes veškerý zmíněný pokrok je rozvoj oboru adiktologie stále pomalý, poznamenán a omezován netečností úřadů, jež je dědictvím sovětské éry. Problémů, které proces brzdí, je celá řada: neexistence stabilního informačního systému monitorujícího drogovou situaci, chybějící mechanismy koordinace činnosti, zaměřené proti šíření nelegálních drog, neexistence státní protidrogové strategie a odpovídajícího akčního plánu, nedostatečnost a zastaralost protidrogové legislativy a nedostatek vyškoleného odborného personálu.

Tento dokument se zabývá posledně jmenovaným problémem – nedostatkem řádně vyškolených pracovníků v oboru adiktologie a chybějícími institucionálními mechanismy jejich rozvoje. Konkrétně popisuje, co všechno Gruzie v tomto smyslu aktuálně postrádá, i snahu gruzínských občanských činitelů a českých odborníků dosáhnout institucionálních změn, jež by na tyto nedostatky reagovaly. Zpráva začíná popisem vzdělávacího systému v Gruzii, zabývá se současnými potřebami vzdělávání v oboru adiktologie s přihlédnutím k různým úrovním: služby, medicínské vzdělávání, veřejné školství a vysokoškolské sociální a politické vzdělávání. Nakonec seznamuje se společnou aktivitou gruzínských a českých partnerů zacílenou na dosažení potřebných změn.

● 2 POPIS VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU GRUZIE

Metodologie

Cílem počátečního zhodnocení byl popis vzdělávacího systému v Gruzii se zvláštním zaměřením na:

- strukturu vzdělávacího systému,

- platné mezinárodní směrnice a normy přijaté gruzínskými vzdělávacími institucemi.

Zhodnocení bylo prováděno posouzením relevantních dokumentů, jako jsou zákony, předpisy, ministerské příkazy a výnosy a další regulační dokumenty. Za hlavní zdroj informací sloužily webové stránky gruzínského Ministerstva školství a vědy (www.mes.gov.ge) a Národního zkušebního centra (www.naec.ge).

● 2 / 1 Struktura vzdělávacího procesu

(Zdroj: www.naec.ge, 7.–8. května 2010.)

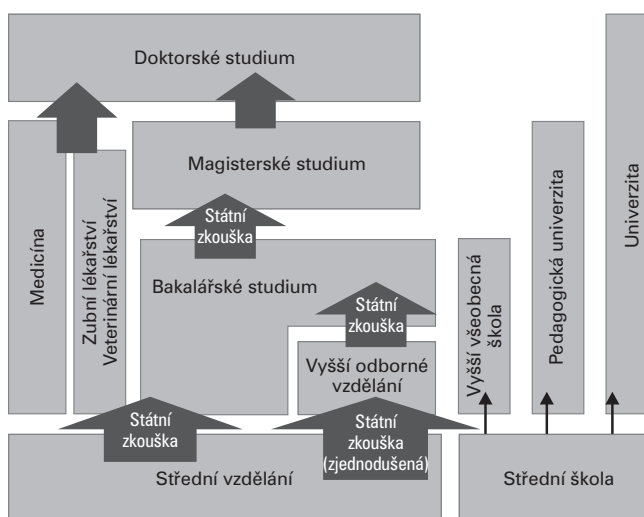
V roce 2005 byly v Gruzii zavedeny jednotné státní zkoušky povinné pro všechny typy vzdělávacích institucí (státní i soukromé). Na konci středoškolského studia by čerstvý absolvent měl složit zkoušku, která je nezbytná pro další studium na vysokých školách. Bez této jednotné státní zkoušky nebude na vysokoškolské vzdělávací instituce nikdo přijat. Všechny výsledky zkoušek posuzuje Národní zkušební centrum.

Státní vzdělávací politika je řízena parlamentem Gruzie, prezidentem Gruzie, vládou Gruzie, Ministerstvem školství a vědy Gruzie a Ministerstvem kultury, památkové péče a sportu Gruzie. Kvalita vzdělávacích institucí je zajišťována akreditačním řízením. Akreditace provádí Státní akreditační středisko pro vzdělávání: www.nea.ge.

Stát uznává pouze takové dokumenty o kvalifikaci, které vydaly akreditované instituce vysokoškolského vzdělání nebo jejich ekvivalenty. Instituce vysokého vzdělání nebo vzdělávací programy jsou akreditované právoplatným subjektem podle občanského práva – Státním akreditačním střediskem pro vzdělávání.

● 2 / 1 / 1 Stupně vysokoškolského vzdělávání

(Zdroj: <http://www.mes.gov.ge/content.php?id=131&lang=eng> – 7.–8. dubna 2010.)

Obrázek 1 / Figure 1

Vzdělávací systém v Gruzii (stupně vysokoškolského vzdělání, typy institucí vysokoškolského vzdělání)

Educational system of Georgia (cycles of higher education, types of HEIs)

Systém vysokoškolského vzdělání se v Gruzii skládá ze tří stupňů (obrázek 1):

- První stupeň – bakalářský titul (240 kreditů);
- Druhý stupeň – magisterský titul (120 kreditů);
- Třetí stupeň – doktorský titul (180 kreditů).

První stupeň zahrnuje navíc program, jehož absolvováním lze dosáhnout titulu diplomovaný specialista (120–180 kreditů). Medicína, zubní a veterinární lékařství (300–360 kreditů) jsou integrované vzdělávací programy a vedou ke kvalifikaci na stejné úrovni, jako je magisterský titul.

Instituce vysokoškolského vzdělávání

Instituce vysokoškolského vzdělávání v Gruzii jsou:

- Vyšší všeobecná škola: instituce vysokoškolského vzdělávání zahrnující profesní vzdělávací programy nebo pouze programy prvního stupně (bakalářské programy).
- Pedagogická univerzita: instituce vysokoškolského vzdělávání zahrnující vysokoškolské vzdělávací programy (kromě doktorských). Jsou autorizované poskytovat první a druhý stupeň, tedy bakalářské i magisterské vzdělávací programy.
- Univerzita – instituce vysokoškolského vzdělávání zahrnující vzdělávací programy všech tří stupňů vysokoškolského akademického vzdělávání.

V Gruzii funguje 23 státních a 47 soukromých akreditovaných institucí vysokoškolského vzdělávání.

● 2 / 2 Mezinárodní směrnice platné v Gruzii

Boloňský proces

Devatenáctého června 1999 podepsalo 29 evropských ministrů školství deklaraci nejstaršího univerzitního města, Boloni. Podpisem vyjádřili ministři ochotu podílet se na tvorbě otevřeného prostoru vysokého školství v Evropě. Boloňské deklaraci předcházely dokumenty jako Magna charta universitatum (1998), Lisabonská úmluva (1997) a Sorbonnská deklarace (1998). V současnosti je do Boloňského procesu zapojeno 46 států. Gruzie se k Boloňskému procesu připojila v roce 2005 na Bergenském summitu.

● 2 / 3 Platné univerzitní normy

Kapitola obsahuje informace převzaté z webových stránek Ministerstva školství a vědy Gruzie.

Univerzitní kreditní systém

Kredity jsou nástrojem hodnocení práce studentů v rámci předmětu či kurzu, docházky na přednášky či semináře i individuální práce (1 kredit = 25–30 h).

Rozdělení času mezi přednášky a praktická cvičení závisí na charakteru předmětu a zásadách univerzity. Každý vzdělávací program dané instituce má určené cíle, výsledky vzdělávacího procesu a dosažitelnou kvalifikaci. Program je

postaven tak, aby byl souměřitelný s evropským systémem pro akumulaci a převod kreditů (ECTS), má konzistentní strukturu a systém hodnocení studentů v duchu platných zákonů a příslušných učebních plánů.

Obecná analýza osnov pro bakalářská a magisterská studia ve společenskovedních oborech u devíti předních gruzínských univerzit zjistila, že se nedostatečně věnují praktickému i teoretickému studiu prevence a léčby užívání drog či snižování škod (harm reduction) a jiným adiktologickým otázkám. Při studiu příbuzných věd (psychiatrie, narkologie, sociální práce apod.) se adiktologii buď žádný čas nevěnuje, a pokud ano, jde pouze o povrchní studium (málo hodin, nedostatečné pokrytí klíčových aspektů), které nemá v praxi žádné využití.

● 3 ZHODNOCENÍ POTŘEB VÝUKY ADIKTOLOGIE V GRUZII

● 3 / 1 Potřeby adiktologických vědomostí mezi poskytovateli služeb

Metodologie

Cílem hodnocení bylo

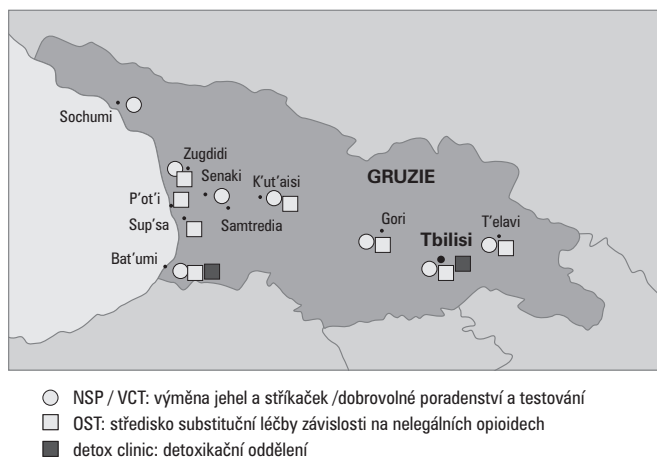
- zmapovat drogové služby v Gruzii,
- popsat typy služeb, požadavky na personál a potřebné programy,
- pochopit vzdělávací potřeby profesionálního personálu zajišťujícího chod programů.

Zhodnocení potřeb bylo prováděno individuálními rozhovory s poskytovateli služeb. Bylo provedeno sedm polostrukturovaných rozhovorů se zástupci zařízení pro léčbu závislých, nízkoprahových programů pro harm reduction a rehabilitačních programů.

● 3 / 1 / 1 Popis léčby drogově závislých v Gruzii

V současnosti běží devět kombinovaných programů NSP/VCT (výměna jehel a stříkaček / dobrovolné poradenství a testování) v osmi městech (viz mapa na obrázku 2), z toho dva v Tbilisi. Každý program zajišťuje výměnu jehel a stříkaček pro intravenózní uživatele drog, školení prevence HIV a zásad bezpečného používání injekcí, distribuci informačních materiálů, kondomů a testů pro intravenózní uživatele drog a jejich partnery, kterým jsou zajišťovány i konzultace s narkology, odborníky na přenos infekcí, *praktickými lékaři* (surgeon) a právníky. Tyto programy poskytují alespoň jednu z výše zmíněných služeb až 5000 intravenózním uživatelům drog ročně. Obvykle jsou programy personálně zajištěny následovně: programový koordinátor – 1, sociální pracovník – 3, konzultant VCT – 1, zdravotní sestra – 1; externí konzultanti (v závislosti na potřebách programu) – narkolog, odborník na přenos infekcí, *praktický lékař* (surgeon), právník, terapeut internista. Financování pro-

gramů je zajištěno grantem z Globálního fondu pro boj s AIDS, tuberkulózou a malárií (GFATM). Pro služby týkající se harm reduction nejsou k dispozici žádné státní fondy, ale všichni zúčastnění si stále více uvědomují, že v brzké budoucnosti bude muset mezinárodní financování programů postupně přebírat stát.

Obrázek 2 / Figure 2

Mapa gruzínských zařízení pro léčbu drogových závislostí a pro služby harm reduction

Map of drug treatment and harm reduction services in Georgia

Ve věznicích funguje deset středisek VCT a šest dalších mělo být otevřeno do konce roku 2010. Poskytují VCT vězňům, a to včetně těch, kteří měli nebo mají problémy s drogovou závislostí. Obvyklé personální obsazení zahrnuje jednoho konzultanta VCT, jednu zdravotní sestru a jednoho laboratorního technika. Jejich činnost je hrazena z grantu *Globálního fondu pro potření AIDS, tuberkulózy a malárie (GFATM)*.

V osmi městech Gruzie funguje patnáct programů substituční léčby závislosti na opiátech (OST) (viz mapa), které slouží pro 1200 klientů. Osm z nich operuje v Tbilisi, z toho jeden v místním vězení. Všechny programy poskytují substituci metadonem, jeden poskytuje suboxone (buprenorfin/naloxon). Čtyři programy jsou financovány z grantu GFATM a jedenáct ze státních prostředků (se spoluúčastní pacientů). Obvyklé personální osazení programů OST je následující: 1 vedoucí programu, 2–3 lékaři/narkologové, 2 zdravotní sestry, 2 psychologové a dva sociální pracovníci.

V zemi funguje šest klinik pro abstinčně orientovanou léčbu drogových závislostí (z toho pět v Tbilisi), poskytujících krátkodobou postupnou detoxifikaci drogově závislým pacientům. Všechny fungují na komerční bázi. Jejich právní statut se liší: nevládní nezisková organizace (Uranti a Bemoni v Tbilisi), akciová společnost (Institut narkologie) a společnost s ručením omezeným (Narkologické středisko Batumi). Počty personálu se liší kliniku od kliniky, ale pravidlem je zastoupení těchto profesí: lékař/narkolog, psycho-

log, zdravotní sestra, terapeut (internista), fyzioterapeut (akupunktura, arteterapie) a ad hoc konzultanti (psychiatr, neurolog, kardiolog, odborník na přenos infekcí, hepatitidu apod.).

Ve věznicích fungují tři dvanáctikrokové programy (jeden v ženské věznici). Dva jsou financovány státem, jeden polskou vládou. Obvyklé personální obsazení zahrnuje jednoho konzultanta dvanáctikrokového programu a jednoho psychologa. Programy pro rehabilitaci a resocializaci takřka neexistují, vyjma jednoho církevního v Tbilisi, jenž disponuje extrémně malou kapacitou.

● 3 / 1 / 2 Popis potřeb spojených se vzděláváním v oboru drogové problematiky mezi personálem léčebných zařízení v Gruzii

Zde shrnujeme, jak gruzínské vysoké školství medicínského směru reaguje na potřeby vzdělávání v oboru adiktologie u poskytovatelů drogových služeb (poznámka: v *tabulce 1*, získané vyhodnocením dotazníkové akce s klíčovými informanty, naleznete popis personálního obsazení programů, požadavky státu a vzdělávací potřeby členů personálu).

Narkologové jsou jediní, kdo na klinikách pro léčbu drogových závislostí a v programech pro harm reduction a rehabilitaci rozumí problematice užívání návykových látek a mají oficiální vzdělání v této oblasti. Jejich vzdělání na lékařských školách je však zaměřené pouze na biologické a fyziologické aspekty užívání návykových látek a závislostí a k řešení problému se používá čistě farmakologický přístup. Narkologové by se měli adiktologií zabývat během bakalářských nebo postgraduálních studií. Respondenti rovněž potvrzovali, že budoucí specialisté by měli mít přístup k informacím o celé šíři služeb v oblasti drogové problematiky (harm reduction a další); zvláštní důraz by měl být kladen na výzkumné metody sledující užívání drog a zlepšování praktických (výzkumných) dovedností.

Všichni ostatní zaměstnanci měli před tím, než se do programu pracovně zapojili, jen velmi malé znalosti o užívání návykových látek. Konzultanti a sociální pracovníci (kteří jsou často exuživateli drog) mají určité „znalosti“ získané na základě osobních zkušeností, které však potřebují důkladnou korekci. „Sociální pracovník“ byla jedna ze specializací, kterou často zmiňovali všichni respondenti. V této oblasti se vyskytují dva problémy. Programy se na jedné straně potýkají s nedostatkem sociálních pracovníků (oddělení pro výškolení takových specialistů bylo otevřeno teprve nedávno a nedostatek těchto odborníků je citelný v celé Gruzii). Některé programy posílají své sociální pracovníky na jednoroční výcvikový kurz (jediný, který existuje) na sociálního pracovníka při státní univerzitě Ivane Javakhishviliho v Tbilisi. Certifikovaní sociální pracovníci nemají na druhé straně nejmenší ponětí o adiktologii a metodách práce s uživateli drog. Manažeři (koordinátoři) programů pro harm reduction a rehabilitaci, kteří jsou často právníci, psy-

Tabulka 1 / Table 1

Personální obsazení programů pro léčbu drogové závislosti, harm reduction a rehabilitaci a vzdělávací potřeby personálu
Drug treatment, harm reduction and rehabilitation programmes staff and their educational needs

Jaké profesní zastoupení má vaše organizace?	Jaké vzdělání mají členové vašeho personálu?	Jaké oficiální požadavky/kritéria musí splňovat každý člen personálu?	Jaké jsou jejich vzdělávací potřeby, aby mohli lépe plnit povinnosti (zlepšili kvalitu služeb, které poskytuje)?	Kde můžete uspokojit vzdělávací potřeby vašeho personálu? Jsou v okolí adekvátní a dostupné možnosti vzdělání?
Lékař/narkolog	Narkologie	Lékař	Drogová epidemiologie, postupy pro snižování drogové poptávky, výzkum užívání drog	Žádné možnosti
Psycholog/ Psychoterapeut	Psychologie	Psychologie	Základy adiktologie ²	Žádné možnosti
Konzultant VCT	Medicína, psychologie	Žádná	Základy adiktologie	Žádné možnosti
Konzultant (12 kroků)	Medicína, (dřívější uživatel drog)	Žádná	Základy adiktologie	Žádné možnosti
Sociální pracovník	Zdravotní sestra, zemědělství, medicína	Žádná	Základy adiktologie, specifika práce s uživateli drog	Žádné možnosti
Lékař – internista	Medicína	Lékař	Základy adiktologie	Žádné možnosti
Lékař – odborník na přenos infekce	Medicína	Lékař	Základy adiktologie	Žádné možnosti
Lékař – specialista na pohlavně přenosné infekce	Medicína	Lékař	Základy adiktologie	Žádné možnosti
Zdravotní sestra	Zdravotní sestra		Základy adiktologie	Žádné možnosti
Koordinátor programu	Práva, medicína, zdravotní psychologie	Žádná	Základy adiktologie	Žádné možnosti

chologové nebo lékaři, musí rovněž absolvovat adiktologické vzdělání.

Podle respondentů by se specifika adiktologie neměl seznamovat pouze personál středisek pro práci se závislými, ale i rodinní lékaři a další zástupci primární lékařské péče, aby dokázali případné problémy identifikovat už v zárodku. Respondenti rovněž navrhovali zavedení funkce lékařského asistenta (to by vyžadovalo vyškolení nebo přeškolení personálu, např. sester, sociálních pracovníků nebo psychologů), kteří by byli schopni poskytnout pacientům prvotní poradenství a doporučení další léčby.

Programoví manažeři, kteří chtějí tyto mezery ve vzdělání doplnit, často posílají své zaměstnance na více či méně relevantní a zároveň pouze příležitostná a nesystematická školení a kurzy, organizované nevládními organizacemi, středisky pro prevenci AIDS a dalšími organizacemi. Školní se většinou zabývají otázkami prevence HIV. Manažeři musí navíc přímo ve své organizaci provádět teoretická i praktická školení nových zaměstnanců. Například začínající psychologové, kteří nastupují do Gruzínského výzkumného institutu pro závislosti (GRIA), musí nejprve navště-

vovat přednášky narkologie spolu se studenty šestého ročníku medicíny, poté pracovat jako asistenti u zkušených psychologů a teprve poté smějí začít pracovat samostatně (stojí za zmínku, že přednášky narkologie navštěvují studenti 6. ročníku na Výzkumném institutu pro závislosti;¹ další kliniky a programy se proto k tomuto řešení prozatím uchýlit nemohou).

Závěry

- *personál zajišťující programy pro léčbu drogových závislostí, harm reduction a rehabilitaci má značné mezery ve vzdělání v oblasti závislosti,*
- *je třeba zavést kurzy adiktologie do formálního vzdělání narkologů, sociálních pracovníků, psychologů, koordinátorů VCT a lékařů všech specializací,*
- *je třeba poskytnout profesionální vzdělání a základní dovednosti personálu, který má v úmyslu pracovat (nebo už pracuje) v drogových službách.*

1/ Toto je řešení, s nímž přišel GRIA, a pro jiné kliniky není dostupné.

2/ Základy adiktologie – obsah a rozsah je třeba definovat bilaterálním týmem.

● 3 / 2 Potřeba zavedení adiktologie do vzdělávacího systému Gruzie

Metodologie

Cílem hodnocení bylo:

- pochopit potřebu výuky adiktologie na veřejných školách v Gruzii,
- pochopit potřebu výuky adiktologie na vysokých školách v Gruzii.

Zhodnocení potřeb bylo prováděno individuálními polostrukturovanými rozhovory se zástupci rozdílných segmentů vzdělávacího systému v Gruzii. Rozhovory se vedly konkrétně s odborníky z Ministerstva školství a vědy Gruzie, s profesory ze Státní univerzity v Tbilisi, Iliovy univerzity a Gruzínského institutu veřejné politiky, dotazováni byli ředitelé veřejných škol a byla analyzována data získaná v rámci výsledků školení primární protidrogové prevence (konaného v říjnu 2009), jehož se zúčastnilo 60 učitelů z 30 různých veřejných škol z Tbilisi.

● 3 / 2 / 1 Veřejné školství

V gruzínských veřejných školách není zavedena žádná koncepce protidrogového vzdělávání (prevence). Adiktologické otázky, jmenovitě účinky psychotropních látek na centrální nervovou soustavu a všeobecně na zdraví člověka, jsou probírány spíše chaoticky jako součást různých předmětů na základním, středním i vysokém stupni veřejných škol. Například v lekci věnované centrální nervové soustavě v učebnici lidské anatomie (pro 8. třídu) je článek o změnách, které v centrální nervové soustavě vyvolávají psychotropní látky. Učebnice chemie obsahuje další informace v podobném stylu atd. Tento způsob prezentace je gruzínským Ministerstvem školství a vědy pokládán za efektivní metodu nepřímé prevence.

V některých školách (jejich počty nejsou k dispozici) mají učitelé biologie za úkol upozorňovat žáky na adiktologické problémy. Organizují různé kampaně (protitabákové, protidrogové), jichž se žáci účastní. Kampaně jsou často formální a moralisticky vedené, využívají taktiku odstrašování, a tak nedosahují potřebné prevenční úrovně. Učitelé biologie nemají dostatečné a adekvátní znalosti v oboru, nejsou obeznámeni s bio-psycho-sociálním modelem závislosti a obvykle se soustředí pouze na biologické aspekty problému.

Kromě výše zmíněného se problémy užívání tabáku, alkoholu a nezákonných drog probírají v hodinách věnovaných zdravému životnímu stylu v rámci občanské nauky (8. třída). Ten však není jednotně vyučován ve všech školách – záleží na učebnicích, které jednotlivé školy využívají. V současnosti jsou Ministerstvem školství a vědy Gruzie schváleny čtyři učebnice, z nichž se otázkám drog věnuje pouze jediná. Je zcela na vedení školy, jaké učebnice si vybere, a neexistují žádné údaje o tom, jaké která škola využije.

Učitelé občanské nauky nejsou vyškoleni k vyučování adiktologie a podobně jako učitelé biologie nemají relevantní znalosti k vedení hodin, jež by se drogovým problémům věnovaly.

Relevantní metodologické literatury, která by učitelům pomohla získat odborné znalosti v oboru, je nedostatek, v zemi je k dispozici pouze jediný manuál pro prevenci zneužívání drog, určený učitelům, psychologům a administrátorům. Je zapotřebí nabídnout širší výběr takové literatury a poskytnout ji školám.

Je nezbytné rozvinout a zavést mechanismy celoživotního vzdělávání učitelů v tomto oboru. Zároveň je třeba ustavit udržitelné institucionální mechanismy adiktologického vzdělávání budoucích pracovníků veřejného školství (administrátorů, učitelů, psychologů), k čemuž je zapotřebí včlenění adiktologického vzdělávání do vysokoškolského učení v zemi.

● 3 / 2 / 2 Sociální a politické vědy v institucích vysokoškolského vzdělání

Výuka adiktologie na lékařských univerzitách byla zmíněna v předchozím oddílu, tato část se věnuje nedostatečné výuce adiktologie na fakultách sociálních a politických věd různých gruzínských univerzit, kde se ke své profesi připravují budoucí učitelé, školní administrátoři, psychologové, sociální pracovníci a žurnalisté.

Žádná z fakult sociálních a politických věd gruzínských vysokých škol nenabízí bakalářské nebo magisterské studium adiktologie. Nicméně drogová témata se na obou stupních alespoň okrajově probírají:

Určité aspekty adiktologie jsou součástí bakalářského studia psychologie a patopsychologie na jedné z předních vysokých škol; z iniciativy učitelů připravují studenti magisterského studia pro sociální pracovníky referáty týkající se otázek adiktologie na konferenci a do seminářů; osnovy jiných magisterských studií, jako je neuropsychologie, psychoterapie a výchovné poradenství, obsahují drogové závislosti jako samostatný předmět, vyučuje se však příliš krátce a nedostatečně, než aby studenti získali profesionální vhled do problematiky.

V rámci bakalářského studia sociálních věd na jiné významné univerzitě se z 15hodinového kurzu aplikované psychologie 3 hodiny věnují zdravému životnímu stylu, v němž jsou zmíněna i některá adiktologická témata. Studenti magisterského studia školní psychologie/psychologického poradenství, specializovaného na poradenství pro učitele, absolvují praxi přímo ve škole. Na základě analýzy problémů, s nimiž se tam setkají, poskytnou škole odpovídající poradenství pod supervizí univerzitních pedagogů. Podle jejich zpráv se každý rok objeví problémy se závislostí alespoň v jedné škole. Ani studenti, ani jejich univerzitní pedagogové však nemají dost odbornosti, aby mohli garantovat odpovídající kvalitu svého poradenství.

Na žádné katedře žurnalistiky hlavních univerzit neprobíhají samostatné přednášky adiktologie, neprobírá se ani, jak zpravodajsky zpracovávat drogová témata. Vysokoškolští pedagogové a děkani fakult žurnalistiky při rozhovorech vyjádřili zájem o vytvoření samostatného kurzu zpravodajského pokrytí sociálních témat, do něhož by byl zahrnut předmet adiktologie. Je třeba ještě zajistit odborné kapacity v oboru adiktologie, aby bylo možné zaručit kvalitu plánovaných kurzů.

Závěry

Na základě výsledků výzkumu je možné v dnešním gruzínském vzdělávacím systému popsat následující potřeby spojené s výukou adiktologie:

- *potřeba vyškolit školitele, kteří budou zajišťovat výuku adiktologie pro pedagogy ve veřejném školství v rámci celoživotního vzdělávání učitelů;*
- *potřeba vyškolit univerzitní pedagogy magisterských a bakalářských studií pro sociální pracovníky, psychology a žurnalisty tak, aby byla zajištěna kvalita výuky adiktologie;*
- *potřeba připravit odpovídající sylaby, osnovy a moduly;*
- *potřeba přeložit / upravit a připravit literaturu, která školitelům, pedagogům veřejného a vysokého školství poskytne relevantní a podložené informace o drogových otázkách.*

● 4 REAKCE NA POTŘEBY VÝUKY ADIKTOLOGIE V GRUZII

Tato studie prokazuje nedostatek školených odborníků v oboru adiktologie v zemi, což se týká především manažerů, lékařů, psychologů, právníků a sociálních pracovníků angažovaných ve zdravotní péči o drogově závislé. Studie rovněž odhaluje, že v zemi chybí mechanismy pro zavedení výuky adiktologie. Bylo by třeba připravit programy (různých formátů, rozsahu a obsahu) pro všechny součásti vzdělávacího systému Gruzie.

V reakci na identifikované potřeby byl v Gruzii zahájen zvláštní projekt zaměřený na vytvoření a rozvoj institucionálních mechanismů pro vzdělávání v oblasti drogové problematiky, a to ve spolupráci s koaličními partnery: *Centrem adiktologie, odborným pracovištěm Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze* (Česká republika), gruzínskou nevládní organizací *Centrum výzkumu závislostí Alternative Georgia* a *IB Euro-Caucasian University* (gruzínsko-německá vysoká škola). Projekt byl v roce 2010 financován vládou České republiky.

V rámci projektu *Alternative Georgia* bylo pod supervizi českých partnerů provedeno zhodnocení potřeb a zdrojů vzdělávání v oblasti drogové problematiky, na jehož základě byla vybrána *IB Caucasus University*, kde proběhne pilotní institucionalizace výuky adiktologie. *Karlova univerzita* a *IB Caucasus University* podepsaly memorandum

o porozumění a spolupráci, které vytváří právní rámec vzájemné spolupráce.

Byl sestaven multidisciplinární tým, který má za úkol propagovat v Gruzii vzdělávání v oblasti drogové problematiky, v němž spojili síly zástupci *IB Caucasus University*, centra výzkumu závislostí *Alternative Georgia*, vedoucí gruzínských institucí, poskytujících adiktologické služby, zástupci Ministerstva školství a vědy Gruzie a další významní odborníci. Tým pracuje v současnosti na osnovách výuky drogové problematiky. Připravuje se bakalářské studium adiktologie, jež bude mít za úkol zacelit mezery ve vzdělání v oblasti drogové problematiky; jako pilotní program bude vyzkoušen na *IB Caucasian University*.

Pracovní vztahy mezi *Karlovou univerzitou*, *Alternative Georgia* a *IB Euro-Caucasian University* jsou ve stadiu rozvoje možností jak pokrýt potřebu vzdělávání v oblasti drogové problematiky v Gruzii.

● 5 KONEČNÉ ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Na základě zjištění a závěrů předchozích kapitol autorů studie konstatují:

- je nezbytné rozvinout mechanismy pro průběžné vzdělávání pracovníků na všech stupních vzdělávacího procesu;
- je nezbytné rozvinout institucionální mechanismy pro průběžné vzdělávání odborníků (manažerů, sociálních pracovníků, psychologů, právníků a specialistů na závislosti), kteří pracují v drogových službách (léčba, harm reduction, rehabilitace apod.);
- je nezbytné prokázat potřebu výuky problematiky závislosti u budoucích společenskovedních specialistů (zvláště sociálních pracovníků, psychologů, žurnalistů a učitelů), nabídnout a zavést odpovídající mechanismy na univerzitách;
- je nezbytné prokázat potřebu výuky problematiky závislosti u budoucích lékařských specialistů (zvláště narkologů a rodinných lékařů), nabídnout a zavést odpovídající mechanismy na univerzitách;
- je nezbytné připravit, publikovat a distribuovat vzdělávací literaturu na dané téma;
- vzdělávání v oboru adiktologie je možné poskytovat cílovým skupinám v následujících formátech: bakalářská studia, magisterská studia, krátké preškolovací kurzy pro různé specialisty, krátké kurzy pro studenty různých specializací a letní studia (v České republice nebo Gruzii).

Tabulka 2 obsahuje doporučení na zavedení odpovídajících školení.

Tabulka 2 / Table 2

Doporučení na zavedení odpovídajících školení

Recommendations as to introduction of the appropriate training courses

Cílová skupina	Vzdělávací potřeby	Formát kurzu	Vzdělávací rámec
<i>Posluchači bakalářských studií</i>	Základy adiktologie ³	<i>Kurzy v rámci obecných osnov bakalářského studia</i> (není možné vydat bakalářský diplom z adiktologie)	Zaveden na IB University a nabídnut dalším univerzitám
Posluchači bakalářských a magisterských studií sociální práce	Adiktologie	Kurzy v rámci osnov	Připraven a nabídnut dalším univerzitám
Studenti bakalářských oborů na pedagogických univerzitách	Adiktologie, prevence, zdravý životní styl	Relevantní kurzy v rámci obecných osnov bakalářského studia	Připraven a nabídnut dalším univerzitám
Zdravotní sestry/lékařští asistenti	Drogová epidemiologie, užívání návykových látek a veřejné zdraví, prevence (primární, sekundární, terciární), základy výzkumu zneužívání návykových látek	Kurzy v rámci osnov	Připraven a nabídnut dalším univerzitám (lékařským školám)
<i>Pracovníci v oborech drogové problematiky a příbuzných oblastech</i>	Adiktologie, prevence, zdravý životní styl, interdisciplinární přístup v drogových službách	<i>Nezávislé kurzy pro zlepšení vědomostí a kvalifikace pracovníků</i>	Připraven a zaveden na IB University
<i>Pracovníci v blízkých profesích:</i> Žurnalisté, učitelé, sociální pracovníci, zaměstnanci ve veřejné sféře apod.	Adiktologie, prevence, zdravý životní styl	Nezávislé kurzy pro zlepšení vědomostí a kvalifikace	Připraven a zaveden na IB University
<i>Pracovníci v oborech drogové problematiky:</i> Sociální pracovníci, drogoví poradci, koordinátoři/manažeři programů z oblasti drogové problematiky, lékaři, narkologové atd...	Adiktologie, poradenské dovednosti, interdisciplinární zjištění a postupy	Certifikované přednášky zahrnuté v systému celoživotního vzdělávání, vyžadované státním vzdělávacím a kvalifikačním systémem	Připraven a zaveden na IB University
<i>Posluchači magisterských studií adiktologie</i>	Základní adiktologie	<i>Plné magisterské studium adiktologie (první kurz v regionu)</i>	Připraven a zaveden na IB University

3/ Základy adiktologie – obsah a rozsah je třeba definovat bilaterálním týmem.

LITERATURA / REFERENCES

● U autorů.

Darejan J. Javakhishvili je manažerkou projektu MH&HIV/AIDS pro jižní Kavkaz a střední Asii, Global Initiative on Psychiatry, Tbilisi.